

Aduard, Steengoed Erfgoed

Een project voor vier locaties in Aduard
binnen
“Het Nieuwe Wonder van Aduard”

Aduard, Steengoed Erfgoed

Aduard, november 2009

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting van het project	5
1. Inleiding: het Platform Erfgoed Aduard	9
2. De missie en concept voor het historisch centrum Erfgoed Aduard	13
3. De vier locaties van het historisch centrum Erfgoed Aduard	17
4. Merksnaam <i>Aduard, kloosterdorp</i>	20
5. De actieve uitstraling van het historisch centrum	24
6. Het wetenschappelijk onderzoek naar het erfgoed van Aduard	26
7. De gevolgen voor Aduard	32
8. De vier deelprojecten:	
1. Het waarborgen van het Museum St. Bernardushof	35
2. De restauratie de herinrichting van het Rechthuis	37
3. Het Info- en veldcentrum in de Hoge Hof annex de kloostertuin	40
4. De Abdijkerk	43
9. Conclusies	45

Voorwoord

Het projectplan *Aduard, Steengoed Erfgoed* (afgekort ASE) is ontwikkeld door het Platform Erfgoed Aduard op de volgende vraag van de gemeente Zuidhorn:

Welke visie en welke plannen vanuit de historische stichtingen en verenigingen in Aduard kunnen worden ingebracht in het kader van het gemeentelijke project “Het Nieuwe Wonder van Aduard”?

Het uitgangspunt van het project van het platform is het volgende:

Het project wil de opkomst en ondergang van het Cisterciënzer imperium spraakmakend verbeelden en tot leven laten komen in Aduard en voorts de Cisterciënzers als wegbereiders van de Nederlandse bouwcultuur op de geschiedeniskaart zetten. De primaire doelstelling is dit te plaatsen in de context van de voormalige kloosterwereld in het Noorden van Nederland, in zijn betekenis voor het ontstaan van het Groninger land en van zijn Universiteit en er nieuwe impulsen aan te ontleen voor de verdere ontwikkeling van het erfgoedtoerisme in de regio.

Dit plan voor het erfgoed van Aduard is de eerste versie van een meerjaren-ontwikkelingsplan vanuit het Platform Erfgoed Aduard waarin de vier historische verenigingen en stichtingen in Aduard samenwerken. In dat platform hebben zitting Dick Meijer als voorzitter en als leden Leonie van Putten (kloostermuseum St. Bernardushof), Fred den Haring (Historische Vereniging Aduard), Warmolt Brouwer (Stichting Zuiderpoort Klooster Aduard), Jetze Dijkstra (Stichting tot behoud van Aduarder Monumenten) en verder Arjo Vanderjagt (adviseur vanwege de Rijksuniversiteit Groningen).

Dit project kan worden gezien als een inbreng voor het project van de gemeente Zuidhorn “Het Nieuwe Wonder van Aduard”. Het sluit tevens nauw aan bij een aantal recente ontwikkelingen, zoals de benoeming door de nationale overheid van Aduard tot één van de historische archeologische vindplaatsen in Noord-Nederland, de nominatie van het Reitdiepgebied tot Unesco erfgoed en het toenemend belang van grensoverschrijdende activiteiten van Europese regio's.

De leidende motieven van het projectplan *Aduard, Steengoed Erfgoed* zijn:

- de verdieping van de wetenschappelijke kennis betreffende de rol van de middeleeuwse kloosterwereld in het ontstaan van de regio
- de versterking van de betrokkenheid van de huidige bevolking bij deze historische hoogtepunten
- de vergroting van leefbaarheid en economische perspectieven van Aduard en omstreken door een uitbouw van het erfgoedtoerisme
- de ontwikkeling van de educatieve functie in het ASE-project.
- de versterking van het erfgoedtoerisme

Er zijn drie thema's te onderkennen:

- a. het landschappelijk thema
- b. het stedenbouwkundig thema
- c. het wetenschappelijk thema

Ad 1a en 1b: de landschappelijke en stedenbouwkundige thema's

Hierbij gaat het om “kijkgeven” (zichtbare restanten van het verleden) en om vier locaties (de Abdijkerk, het Museum St. Bernardushof, het Rechthuis en Het Hoge Hof) alsmede om kunstwerken en accentueringen van interessante plekken als waterlopen en grachten.

Ad 1c: het wetenschappelijke thema

Afgeleid van de vele functies van het klooster gaat het bijvoorbeeld om de invloed op de waterhuis-

houding, de landontginning en de wetgeving. De presentatie van de diverse uitwerkingen van dit thema kan geschieden in het Info- en veldcentrum Het Hoge Hof.

Het is nodig om te wijzen op de prioriteiten bij de diverse planonderdelen. In tijd en financiële middelen uitgedrukt kan de volgorde als volgt aangegeven worden:

- a. Het Museum St. Bernardushof heeft behoefte aan hulp en financiële faciliteiten van de gemeente Zuidhorn bij de eventuele verwerving van het huidige museumgebouw en van een depot. Dit geldt niet zo zeer ten aanzien van de op zich gezonde exploitatie van gebouw en vrijwilligersorganisatie.
- b. Bij het herstel van het markante Rechthuis is financiële ondersteuning o.a. van de gemeente Zuidhorn nodig. Het formuleren van een passende bestemming is een tweede aandachtspunt dat in samenwerking met meer partijen als het Platform Erfgoed Aduard en de Vereniging Dorpsbelangen Aduard onderzocht en uitgevoerd zal worden.
- c. Het is gewenst om bouwhistorisch onderzoek te verrichten naar de fysieke sporen van het klooster in Aduard die niet slechts zichtbaar zijn in de voormalige ziekenzaal maar ook in latere panden in en buiten Aduard met hergebruikte bouwmaterialen van het gesloopte klooster.
- d. Een te sluiten convenant tussen de gemeente Zuidhorn en de Rijksuniversiteit Groningen en wellicht met andere organisaties is voorwaarde om Aduard als speerpunt van de wetenschappelijke activiteiten van de universiteit gestalte te geven.
- e. Daarbij moet gezocht worden naar de financiële dekking voor de diverse onderdelen en met name voor het Info- en veldcentrum Het Hoge Hof, zowel t.a.v. personeel als gebouwen en andere objecten.

Het Platform Erfgoed Aduard heeft de overtuiging met dit plan *Aduard, Steengoed Erfgoed* een goede bijdrage te leveren aan het realiseren van het projectplan "Het Nieuwe Wonder van Aduard" van de gemeente Zuidhorn.

Namens het Platform Erfgoed Aduard,

Dick. K.F. Meijer
voorzitter

Samenvatting van het project

Het onderhavige concept *Aduard, Steengoed Erfgoed*, is de eerste versie van een meerjarenontwikkelingsplan voor het erfgoed van Aduard vanuit de samenwerkende historische organisaties in Aduard. De leidende motieven hierin zijn:

- de verdieping van de wetenschappelijke kennis betreffende de rol van de middeleeuwse kloosterwereld in het ontstaan van de regio
- de versterking van de betrokkenheid van de huidige bevolking bij deze historische hoogtepunten
- de vergroting van leefbaarheid en economische perspectieven van Aduard en omstreken door een uitbouw van het erfgoedtoerisme.

Dit project kan worden gezien als een bijdrage aan het project van de gemeente Zuidhorn "Het Nieuwe Wonder van Aduard" Het sluit tevens nauw aan bij een aantal recente ontwikkelingen zoals de benoeming door de nationale overheid van Aduard tot één van de historische vindplaatsen in Noord-Nederland, de nominatie van het Reitdiepgebied tot Unesco-erfgoed en het toenemend belang van grensoverschrijdende activiteiten van Europese regio's.

In het concept zijn vele aspecten van belang waarvan hier de belangrijkste volgen.

• **Het Nieuwe Wonder van Aduard.** Dit project heeft alleen toekomst als deze ontwikkelingsvisie wordt toegepast op het integrale erfgoed van Aduard en in samenhang wordt gebracht met *Het Nieuwe Wonder van Aduard*, het project van de gemeente Zuidhorn dat dit jaar startte.

• **Beleid voor de lange termijn.** Het plan dat hier wordt beschreven, is de verdere ontwikkeling van de historische driehoek in Aduard: de Abdijkerk (de voormalige ziekenzaal van het klooster), het kloostermuseum St. Bernardushof en het voormalige Rechthuis, met een integrale verbetering van de panden zelf en met optimalere facilitaire voorzieningen in of annex de betreffende panden. Daarnaast ligt er een voorstel van de Historische Vereniging Aduard om te komen tot een Info- en veldcentrum. Dit betreft aanpassing en een hernieuwd gebruik van Het Hoge Hofgebouw annex een kloostertuin in de nabijheid van de Abdijkerk, waardoor de mogelijkheden voor onderzoek en educatie verstrekt worden.

• **Vier locaties.** Het ASE-project heeft betrekking op vier bestaande gebouwen: het Museum St. Bernardushof, de Abdijkerk, het Rechthuis en het Hoge Hof. Deze gebouwen liggen op loopafstand van elkaar in het centrum van Aduard. Dit zal de toeristische waarde en zichtbaarheid van het erfgoed vergroten en tevens aan het gevoel van authenticiteit bij de inwoners en de bezoekers appelleren. Deze keuze is mede ingegeven om een grotere fysieke verbinding met de oorspronkelijke ziekenzaal van het klooster te verkrijgen en dit als uniek historisch object beter in te bedden in de gehele historische context van de regio Aduard.

• **Aduard, kloosterdorp.** De keuze voor het centrale thema *Aduard, kloosterdorp* is gebaseerd op de potentie van het bestaande Aduarder erfgoed evenals op het presenteren van een breed en samenhangend thema. Dit onderwerp integreert naast de geschiedenis van het klooster zelf veel meer aspecten zoals het ontstaan van het Groninger land, waterbeheersing en rechtspraak in de middeleeuwen, kerk- en kloosterarchitectuur, kunstgeschiedenis, aspecten van humanisme, religie en filosofie evenals het ontstaan van de universiteit. Overigens kan ook de periode direct na het klooster en de meer recente historie worden meegenomen

• **Erfgoedtoeristen.** Deze bezoekers willen beleven, ervaren, zelf-doen, combineren en spelend leren. Statische museale opstellingen zijn niet voldoende aantrekkelijk om een groter publiek te trekken. Het ASE-concept implementeert attractieve doe-activiteiten en educatieve programma's als geschiedkundig onderzoek, cursussen, toneelvoorstellingen, concerten, waterbeheerssimulaties en kloostermoppen bakken.

• **Ontwikkeling van congres- en vergaderfaciliteit.** Erfgoedtoerisme is thans voornamelijk een voorjaars- en zomeractiviteit. Erfgoedtoerisme alleen levert onvoldoende economische basis voor een

gezonde exploitatie en verantwoorde investeringen. Naast het gebruikelijke erfgoedtoerisme is verdere ontwikkeling in erfgoedcontext nodig om ook het herfst- en winterseizoen exploitabel te maken. Te denken valt aan congressen en vergaderingen. Samen kunnen deze takken een bezoekersaantal van wellicht 10.000 bezoekers per jaar genereren. Nader onderzoek kan leren dat ontwikkeling van de congres- en vergadermogelijkheid economisch lucratief is en het erfgoedtoerisme faciliteert en ondersteunt.

- **Europese verbanden.** Het concept van het ASE behoort ingebed te worden in de Europese ontwikkelingen van de Cisterciënzer sites en instituten. De Noord- en Oostzee locaties en sites van de Cisterciënzers zijn de formule tot een veel kansrijker erfgoedtoeristische ontwikkeling.

- **Aduard als “merknaam”.** Aduard moet gaan staan voor een dorp waar interessante en nieuwe dingen te doen zijn, waar je gasten graag mee naar toe neemt en waar het goed eten en drinken is. Een plaats, waar je trots op bent en waar je mee geassocieerd wilt worden, en die niet alleen raakvlakken heeft met het Groningse, maar een nationale en internationale uitstraling heeft.

- **Nationale positie.** Bij kenners heeft klooster Aduard naam. Zo heeft het Rijksmuseum een kopie van de voormalige ziekenzaal, de Aduardzaal en een geveltableau met de Cisterciënzer monniken van Aduard. Ook wetenschappelijk is veel informatie bekend zij het verspreid. Het zou goed zijn die informatie verder uit te bouwen.

- **De erfgoedtoeristische perspectieven.** Op dit moment trekt Museum St. Bernardushof 5.000 bezoekers. Onderzoek leert dat de potentie van Aduard meer bezoekers op kan leveren. Ook vergelijking met andere erfgoedlocaties in de regio kunnen positief geïnterpreteerd worden. Daarnaast kan realisatie van vergader- en congresmogelijkheden leiden tot meer bezoekers. Wellicht kan gerekend worden met zo'n 10.000 bezoekers met een mogelijke uitgroei.

- **Investerings in het dorp Aduard.** Het uitvoeren van de voortstellen zullen de nodige investeringen vragen. De gemeenteraad van Zuidhorn zal zich daarover moeten uitspreken en mogelijke subsidiemogelijkheden moeten onderzoeken.

- **Resultaten van het plan.** Het plan levert de volgende resultaten op:
 - een bijdrage aan het provinciaal toeristisch ontwikkelingsbeleid
 - een samenhangende ontsluiting van het Nationaal Landschap Middag-Humsterland
 - naamsbekendheid van Aduard
 - verhoging van de leefbaarheid van dorp en gemeente
 - 1 à 2 arbeidsplaatsen

- **Organisatie van vrijwilligers en betaalde medewerkers.** Het plan kan slagen wanneer een organisatie met betaalde medewerkers en vrijwilligers goed opgezet wordt met oog voor continuïteit. Voor de financiële dekking van betaalde medewerkers moeten de mogelijkheden worden nagegaan. Voor de inzet van vrijwilligers is reeds goede ervaring opgedaan bij Museum St. Bernardushof en de Historische Vereniging Aduard, die wellicht opgeschaald kan worden.

- **De nieuwe ruimtelijke inrichting van Aduard.** Momenteel wordt gewerkt aan het project van de gemeente Zuidhorn “Het Nieuwe Wonder van Aduard” . Denk hierbij aan herstel van de grachtengordel en verbinding met bestaande vaarwegen, kloostermarkeringen, kunstwerken en parkeerplaatsen.

- **Het Rechthuis van Aduard.** Dit historische pand uit 1597 dient thans gerestaureerd te worden aan buiten- en binnenkant. Dit heeft een overtuigende steun van Aduarder Dorpsbelangen. Het pand behoeft een duidelijk gebruikskoncept. Attractieve thema's als Water en Rechtspraak worden onderzocht. Mogelijke ondersteuning van de noordelijke waterschappen en samenwerking met het Wierdenmuseum worden nagestreefd.

- **Het Museum St. Bernardushof.** Dit museum doet het uitstekend. Bezoek aan museum en binnenterras zijn een groot succes en een voorbeeld van hoe het in Aduard kan. Het bestuur vraagt om een consolidering van het eigendom van het gebouw. Ook moet er voorzien worden in depotruimte.

• **De Abdijkerk.** Op dit moment is de kerk in gebruik bij de Hervormde gemeente maar ook voor concerten, rondleidingen e.d. Het Museum St. Bernardushof hecht er zeer aan dat de mogelijkheid tot die rondleidingen blijft bestaan. Op termijn kan de Abdijkerk, de voormalige ziekenzaal in de ontwikkeling van het ASE-project een essentiële rol spelen. Het gebouw heeft de potentie een breder opgevatte rol te vervullen ondermeer als vergader- en concertzaal. De Rijksgebouwendienst vindt dit eveneens essentieel voor het in stand houden van dit soort monumenten. De Abdijkerk is geschikt als plenaire zaal voor grotere bijeenkomsten (80-100 deelnemers). Daarvoor zijn een aantal voorzieningen nodig om deze functies nog beter te kunnen vervullen: mogelijkheden tot presentatie, een bescheiden zitplaatsuitbreiding, een verbeterde verwarming en verdubbeling van de huidige toiletruimte evenals een verbeterde foyer op langere termijn. Het monumentale karakter van het exterieur en interieur van de kerk moet behouden blijven en het waardevolle kerkmeubilair zo goed mogelijk gebruikt bij de verruiming van de functie. De waardevolle akoestiek van het gebouw is een belangrijke succesfactor voor het welslagen van concerten zoals de goed lopende Abdijconcerten en vraagt zorgvuldige aandacht bij aanpassingen aan het gebouw. Er is een nuttige dialoog met het kerkbestuur ontstaan en er zal tevens met de Rijksgebouwendienst worden gesproken, zodat steeds gezamenlijk opgetrokken wordt. In de nabije omgeving, bijvoorbeeld in Het Hoge Hof-gebouw, zullen tegelijkertijd kleinere vergaderzalen beschikbaar dienen te zijn. Parkeervoorzieningen in de buurt dienen aangepast c.q aangelegd te worden.

• **Het Hoge Hof.** Het gebouw biedt in zijn huidige omvang ruimte voor vergaderingen van de Gereformeerde gemeente en kan wellicht in de toekomst ook ingezet worden voor erfgoedactiviteiten als exposities, educatie en voor wetenschappelijke studie, maar vergt dan aanpassingen. Het gebouw met haar parkeerterrein en tuin dient te worden gezien in relatie tot het gebied van de voormalige kloosterkerk, kloostergang en monnikengebouwen. De plaats is uniek: de hoogste plek van de wierde, de plaats van de kloosterkerk en de locatie van het woonhuis van de rechters van Aduard en de latere borg van de heren van Aduard, zoals de familie Lewe. Verder is er het Cisterciënzer dieprietol naast de Abdijkerk. Een verbinding naar de tuin bij de kerk is mogelijk waarbij misschien grond verworven moet worden. Het terrein zou verder ontwikkeld kunnen worden als kruiden- en kloostertuin.

• **Bouwhistorisch onderzoek.** Het is gewenst om bouwhistorisch onderzoek te verrichten naar de fysieke sporen van het klooster in Aduard die niet slechts zichtbaar zijn in de voormalige ziekenzaal maar ook in latere panden in en buiten Aduard met hergebruikte bouwmaterialen van het gesloopte klooster.

• **Sleutelgaten in de tijd.** Bezoekers willen de plaats zien waar het is “gebeurd”. De voetafdruk van de kloosterkerk, een afdaling tot het fundament van een kerkpijler, een blik in het voormalig dieprietol, herstellende kloostergrachten zijn essentiële “sleutelgaten in de tijd”. De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed heeft aangegeven dat archeologische restanten mits goed geconserveerd weer zichtbaar gemaakt mogen worden. Deze onderdelen vormen de “magneten” van het erfgoed van Aduard.

• **Parkeren in Aduard.** Wanneer Aduard 10.000 toeristen zou gaan trekken en op langere termijn ook congressen plaats vinden, is een parkeervoorziening voor touringcars en personenauto's nodig. De nieuwe ringweg om Aduard biedt daarvoor de goede toegangsroute die kan leiden naar de Boslaan-Vijverweg waar een parkeerplaats aangelegd kan worden gelegd.

• **Europese context.** Aduard als poort naar het Middag-Humsterland heeft behalve provinciale ook nationale en Europese betekenis. Aduard werd recent door de minister van OCW aangewezen als één van de twee archeologische vindplaatsen in Noordnederland en is verder door de unieke positie van het Reitdiepdal en de nominatie als Unesco-erfgoed van belang. Het kustgebied van Friesland tot en met Ost-Friesland en de Hanzesteden vormen een Europese regio van formaat. Ontwikkeling daarvan past uitstekend in de huidige opwaardering van culturele regio's die landsgrenzen overstijgen.

• **Aduard als centrum voor de studie van de kloostergeschiedenis.** De aanzet tot overleg met de Rijksuniversiteit over de studie van de kloostergeschiedenis zou voortgezet moeten worden. Aan dit overleg zouden ook andere organisaties kunnen deelnemen. Drie sectoren dienen zich aan: archeologie en landschappelijke aspecten, denkwereld-aspecten (kloosterscholen, theologie, Latijnse school en oprichting universiteit) en historische aspecten (economie, instituties, kunsthistorie, bouwkunde).

• **Educatie.** Museum St. Bernardushof werkt reeds nauw samen met het basisonderwijs en werkt op dit moment een lesprogramma voor het voortgezet onderwijs uit. Met professionele ondersteuning zal de educatieve functie binnen het plan van het platform verder uitgebouwd kunnen worden.

1. Inleiding: het Platform Erfgoed Aduard

De volgende vier organisaties zetten zich actief in voor de historie en het erfgoed van Aduard:

- de Stichting Sint Bernardushof
- de Historische Vereniging Aduard
- de Stichting tot Behoud van Aduarder Monumenten
- de Stichting Zuiderpoort Klooster Aduard

In samenwerking met de gemeente Zuidhorn hebben zij op 16 oktober 2008 het Platform Erfgoed Aduard geïnstalleerd voor regulier overleg betreffende hun toekomstplannen en samenwerking. Het maandelijkse overleg verloopt in goede harmonie en heeft het mogelijk gemaakt om de afzonderlijke activiteiten in dit gezamenlijke plan te bundelen.

Nu de gemeente Zuidhorn zijn ontwikkelingsplan voor de ruimtelijke omgeving van Aduard aan het voorbereiden is, is het noodzakelijk om te komen tot een strategisch beleidsplan voor het erfgoed van Aduard. Het Platform Erfgoed Aduard ziet het als zijn taak om naast het gemeentelijke project "Het Nieuwe Wonder van Aduard" een eigen lange- termijn-ontwikkelingsplan te ontwikkelen voor het erfgoed van Aduard dat verder onderzoek vraagt maar ook recreatie en toerisme raakt. Daarbij komen ook economische versterking van Aduard en bevordering van de leefbaarheid en identiteit van de bewoners van Aduard aan de orde. Met een ontwikkelingsplan voor het Aduarder erfgoed en het toerisme zal "Het Nieuwe Wonder van Aduard" effectiever zijn. In 2010 zal het platform het onderhavige plan verder uitwerken.

Zo wordt duidelijk wat de geschiedenis van Aduard is en wat het aanwezige erfgoed kan betekenen voor het karakter van het dorp en het erfgoedtoerisme. De doelstellingen van het platform passen goed in het project van de gemeente en het platform zal meewerken aan het welslagen van het project "Het Nieuwe Wonder van Aduard". Het project van de gemeente zal een kortere looptijd hebben maar de historische organisaties van het platform willen ook op langere termijn bezig zijn o.a. met educatie, toerisme en mogelijk wetenschappelijk onderzoek.

Aduard heeft reeds een prominente plaats in de nationale historische canon. Op de gevel aan het Museumplein van het Rijksmuseum te Amsterdam is door architect Cuypers een metersgroot

tegeltabelau aangebracht ter ere van de Cisterciënzer monniken van Aduard. Bij de opening van het Rijksmuseum in 2013 wordt de Aduardzaal die een kopie is van de voormalige ziekenzaal, weer opengesteld voor het publiek. Welk Nederlands dorp heeft een dergelijk uitzonderlijke plaats in het Rijksmuseum?

Wat zoekt de moderne erfgoedtoerist?

De moderne bezoeker van erfgoedlocaties zoekt geen museum met een statische opstelling van voorwerpen met bijbehorende toelichting en informatie. Hij is meestal goed geïnformeerd via internet en literatuur. Hij is verwend met spectaculaire mediapresentaties, die dagelijks via internet of TV zichtbaar zijn. Hij wil iets beleven en ervaren, hij wil dingen ruiken en proeven, hij wil diverse scenario's zelf opzetten en ze dan zien gebeuren. De verbeelding wordt geprikkeld en er kunnen attractieve simulaties gecreëerd worden. De erfgoedtoerist wil een dagvullend programma met mogelijkheden tot horecabezoek eventueel gekoppeld aan een overnachting.

Het stenenbakken in de oven van het Museum St. Bernardushof is een uitstekend voorbeeld van het moderne erfgoedtoerisme. De bezoeker ervaart hoeveel inspanning het kost om de oven regelmatig en lang genoeg te laten branden.

Het Museum St. Bernadushof heeft op dit moment zo'n 5.000 bezoekers per jaar. Een aantal van 10.000 bezoekers per jaar in Aduard lijkt haalbaar. Onderzoek uit 2004 geeft dit aan en vergelijking met andere erfgoedattracties in de regio bevestigen dit: Theemuseum te Houwerzijl: 50.000, Nationaal Rijtuigmuseum te Leek: 23.000 en Borg Verhildersum te Leens: 23.000 bezoekers. Bij zo'n ontwikkeling horen zeker 1 à 2 betaalde arbeidsplaatsen en een pool van actieve vrijwilligers.

Een andere categorie bezoekers van Aduard zijn groepen die feesten of bijeenkomsten willen organiseren in een bijzondere en spraakmakende omgeving. Aduard kan die ambiance leveren als de benodigde voorzieningen aanwezig zijn. De inkomsten hieruit dragen bij aan een betere financiële basis van het erfgoedtoerisme.

Publiciteit

Een succesvol erfgoedproject staat of valt met voldoende naamsbekendheid. Van meet af aan worden door het platform de media als radio, televisie en kranten op de hoogte gehouden van de plannen en uitvoering van projecten van het platform. Aduard kan zich door de presentatie van het cultuurhistorische erfgoed zich kan ontwikkelen tot een merknaam: 'Aduard, het kloosterdorp'. Van belang is dat bij de eigen bevolking het besef groeit dat dit project van hen is. Hun deelname en hun inbreng is van groot belang zoals ook door de gemeente Zuidhorn sterk wordt gevoeld. Daarmee wordt gezamenlijk ingezet op het verwerven van naamsbekendheid en verdere uitbouw van de erfgoedzaken.

De elementen in het strategisch erfgoedplan

De volgende elementen horen in het erfgoedplan:

1. De Abdijkerk
2. Het kloostermuseum St. Bernardushof
3. Het Rechthuis, eigendom van de Stichting Zuiderpoort Klooster Aduard
4. Het terrein van Het Hoge Hof op de locatie van de voormalige kloostergebouwen met name de kloosterkerk
5. De Cisterciënzer diepriolen, speciaal het deel naast de Abdijkerk
6. Het Lindt als wateraanvoerkanaal van het klooster en mogelijke verbinding naar de grachten
7. Het Aduarderdiep, de Steentil en de Aduarderzijen
8. Het Middag-Humsterland met kerken, borgen en musea als het Museum Wierdenland,.
9. De horeca-ondernemingen en andere ondernemers.

Andere partijen in de ontwikkeling van het erfgoed van Aduard

Naast het platform hebben de volgende personen en organisaties te maken met het erfgoed van Aduard:

- inwoners van Aduard
- Vereniging van Dorpsbelangen Aduard
- woningbouwvereniging Wold en Waard
- organisaties voor sociaal- cultureel werk in de gemeente Zuidhorn

- besturen van de Hervormde gemeente en de Gereformeerde kerk
- horecaondernemers
- Middag-Humsterland organisaties
- toeristische organisaties als ANWB
- congresorganisaties
- provincie Groningen
- Rijksuniversiteit Groningen en hogescholen in de regio
- Rijksgebouwendienst en het Atelier van de Rijksbouwmeester
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
- Rijksuniversiteit Groningen

Rijksuniversiteit Groningen en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Met name deze twee instellingen spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van het erfgoed. Er is een permanente betrokkenheid en uitwisseling met culturele organisaties o.a. erfgoedpartners. Voorwaarde is dat verantwoord omgegaan wordt met het materiële en immateriële erfgoed. Betrokkenheid van deze instellingen is van belang bij projectaanvragen, activiteiten in de regio, en bij contacten met andere provincies of buitenlandse partners. De activiteiten samen kunnen ertoe leiden dat Aduard op verantwoorde wijze een "brand" wordt.

Langetermijnvisie

Het beleid voor de lange termijn, dat hier wordt beschreven, is de verdere ontwikkeling van de historische driehoek in Aduard: de Abdijkerk (de voormalige ziekenzaal van het klooster), het kloostermuseum St. Bernardushof en het voormalige Rechthuis, met een integrale verbetering van de panden zelf en met meer optimale facilitaire voorzieningen ten behoeve van de betreffende panden. Het voorstel tot aanpassing en nieuw gebruik van het gebouw Het Hoge Hof annex een kloostertuin in de nabijheid van de Abdijkerk versterkt de mogelijkheden voor onderzoek en educatie.

De inzet is een multifunctioneel gebruik voor de gemeenschap met permanente en wissel-exposities over de historie van Aduard en omgeving, wetenschap en kunst van de Middeleeuwen, kloostergeschiedenis van Noord-Nederland, concerten, vergaderfaciliteiten en verder een educatieve functie voor de jeugd. Daarbij hoort het opnieuw zichtbaar maken van het kloosterterrein gekoppeld aan archeologisch onderzoek. Een en ander zal worden ingebed in het kader van de regio met haar borgen, kerken en andere musea. Zo wordt Aduard niet alleen de poort naar het Middag-Humsterland maar ook een centrum voor de studie van de historie van Noord-Nederland en Ost-Friesland.

Een kijk in de toekomst

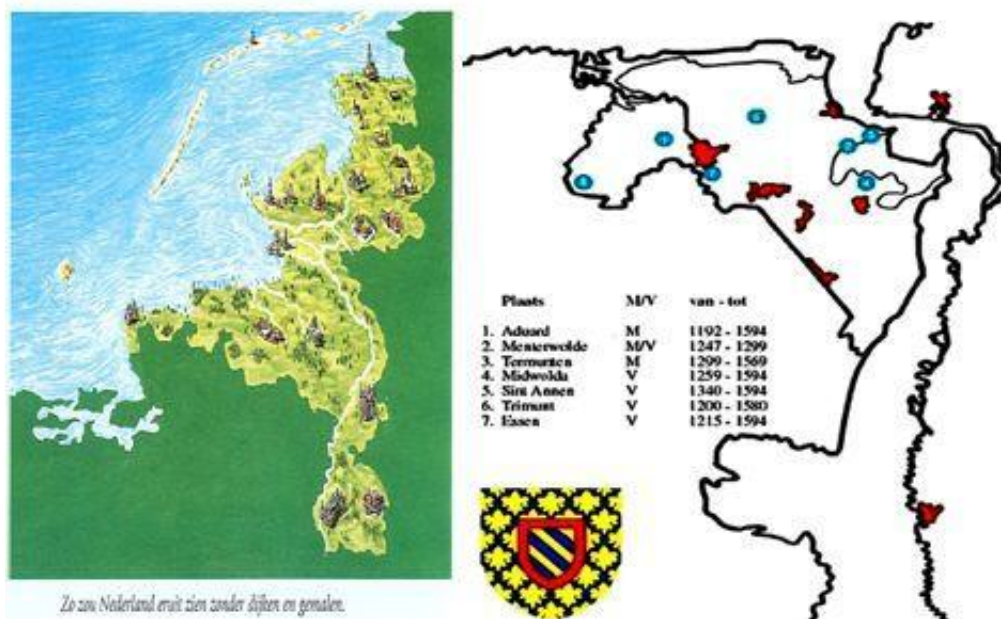
Over tien jaar is “Het Nieuwe Wonder van Aduard” grotendeels gerealiseerd. De kunstwerken zijn geplaatst, het dorp is heringericht, de rondweg is gereed, het kloosterterrein is weer herkenbaar gemaakt en de leefbaarheid van het dorp is versterkt. De huidige economische crisis is wellicht min of meer vergeten, maar de economische basis van Noordnederland blijft smal. Erfgoedtoerisme als economische factor is daarom een welkome aanvulling en past uitstekend in het beleid van provincie en gemeente.

2. De missie en het concept

voor het historisch centrum

Het gaat in de missie van de historische organisaties om het tot leven brengen van de kloostergeschiedenis van Aduard en omgeving waarbij ook de post-kloostergeschiedenis niet wordt vergeten, De doelstelling daarbij is om het beleven van het verleden centraal staat. Dat beleven kan via alle zintuigen. Het heden wordt op een speelse soms educatieve, maar historisch verantwoorde wijze aan het verleden gekoppeld. Kortom, het bieden van 'edu-tainment'. Uitgaand van een helder concept ligt de nadruk op "toen en nu", op "uniciteit" en op "authenticiteit".

de Cisterziensers in Groningen

De bezoekers zullen worden geconfronteerd met het verleden: de opkomst en ondergang van het Cisterciënzer 'imperium'. Zij worden geplaatst voor de vraagstukken die in de eerste tijd van de Cisterciënzers, de Middeleeuwen, speelden als waterbeheersing, landwinning, functionele bouw, rechtspraak etc. Hoe werkte men toen met de middelen die men had? Wat zijn onze problemen en wat zijn onze oplossingsscenario's? Het motto is immers: *toen én nu*.

De essentie van Aduard, Steengoed Erfgoed

De naam van het project *Aduard, Steengoed Erfgoed* drukt allereerst uit dat het gaat om het dorp *Aduard*, dat nog steeds bekend staat om zijn roemruchte Cisterciënzer klooster. Dan spitst het bij *Erfgoed* zich toe op de specifieke ruimtelijke elementen van het dorp Aduard en zijn omgeving zoals de Abdijkerk als voormalige ziekenzaal van het klooster, de bijna verdwenen grachtenstructuur, het ondergrondse gangenstelsel van het kloosterriool, de bijzondere omgeving van Middag-Humsterland met zijn deels toeristische routes. De toevoeging van *Steengoed* geeft aan dat het van hoge kwaliteit is, wellicht niet in materiële zijn maar wel in relatie tot de ideeënwereld die verbonden is aan het klooster.

De bezoeker wordt zoveel mogelijk geconfronteerd met echte zaken waaronder de voetafdruk van het enorme kloostercomplex op ware grootte en de ziekenzaal. In het Museum St. Bernardushof zal de reeks van zorgvuldig samengestelde thema-exposities worden voortgezet. Naast de bestaande maquette van het kloosterterrein zal er een virtuele presentatie van de voormalige St. Bernardusabdij zijn. Er wordt ingespeeld op een fysiek aanbod van archeologische reproducties,

middeleeuws voedsel, middeleeuwse sfeer, geur en kleur, etc. Het gaat niet alleen om het positioneren van Aduard als kloosterdorp in de betrokken gebouwen maar ook om het soms onzichtbare zichtbaar te maken en koppelingen leggen met de directe landelijke omgeving. Het gaat om de historie van het dorp en de rol in de ontwikkeling van een uniek landschap en cultuuroed in Noord Nederland.

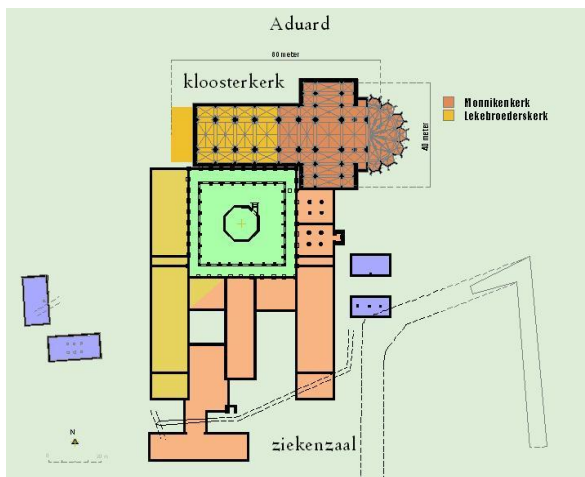
Enige erfgoedorganisaties in Aduard hebben al een eigen website maar het ontwikkelen van een eigen website als deelproject van het platform zal ook (inter)nationale naamsbekendheid voor het gehele erfgoed genereren. Naast cultuurhistorische informatie voorziet de site elke doelgroep van specifieke informatie. De site kan benut worden voor het leggen van contacten met soortgelijke (inter)nationale initiatieven en het ontwikkelingsproces van het project in Aduard. laten zien. Via tekst, beeldmateriaal en interviews met de ontwikkelaars inwoners wordt duidelijk gemaakt in welk stadium van ontwikkeling het ASE-project verkeert.

Er zal een veelvoud aan activiteiten binnen het project ontplooid. Niet alles zal in één keer kunnen worden gerealiseerd. De totstandkoming van ASE zal zowel t.a.v. de gebouwen als t.a.v. de activiteiten een procesmatig verloop hebben.

Zichtbaarheid van het voormalige klooster

Het ASE-project laat zien hoe het klooster er uit zag. Om dit duidelijker zichtbaar te maken kunnen op de hoekpunten van het kloosterterrein kijktorens ingericht worden. De kijktorens zijn zo ingericht dat via informatiepanelen en beeldsimulaties het vroegere landschap met het immense klooster tegen de achtergrond van de huidige omgeving zichtbaar gemaakt kan worden. Zo ontstaat als het ware een reis door de tijd tussen de beeldbepalende elementen van toen en nu.

Oud Aduard: wat is nog herkenbaar?

Zo wordt ook zichtbaar dat het kloostercomplex van invloed was op de inrichting van het landschap. Omgekeerd bood het grote agrarische achterland van Aduard ruime mogelijkheden voor de

Cultuurelementen in de regio

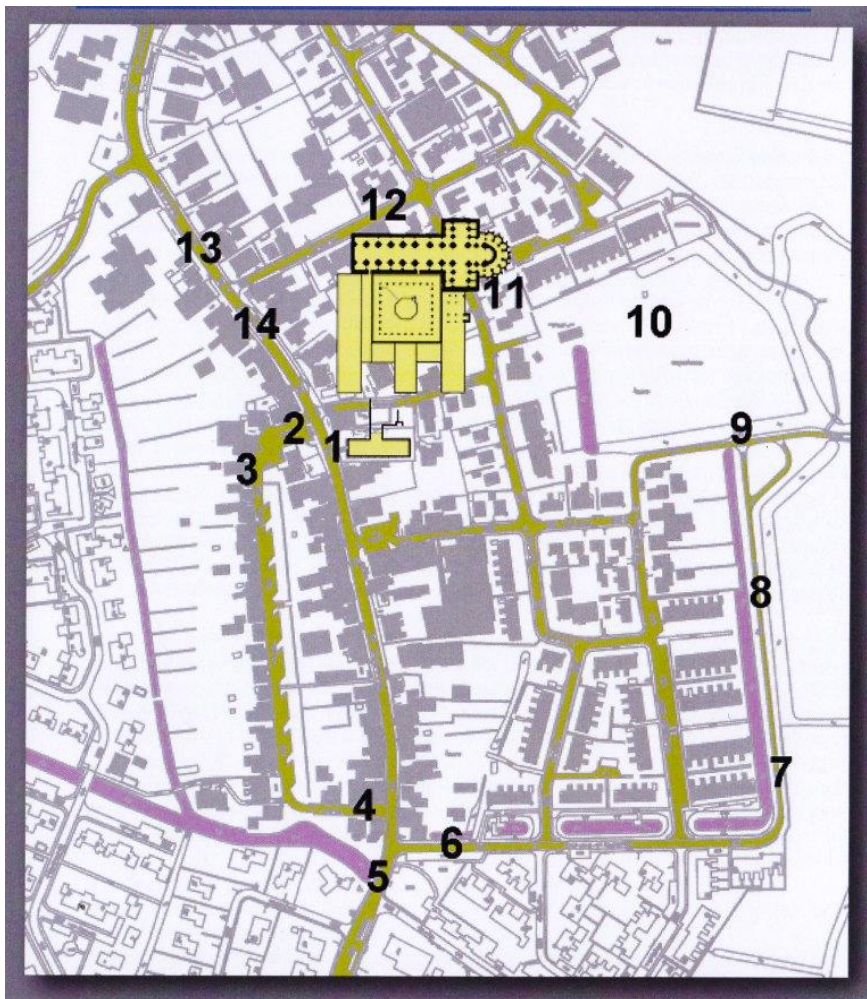
In de regio rondom Aduard zijn onder meer de volgende naar aanbod vergelijkbare bezienswaardigheden aan te treffen:

- Het Openluchtmuseum Hoogeland in Warffum
- De Groninger borgen (gezamenlijk als één concurrent)
- Het Kostuummuseum in Noordhorn
- Museum Wierdenland in Ezinge

Het bezoekerspotentieel van Aduard komt uit op ca. 10.000 bezoeken op het terrein van de dagrecreatie. Bij deze berekening is geen rekening gehouden met vergelijkbare attracties die verder weg van Aduard zijn gelegen zoals o.a. het Museum Klooster te Ter Apel. Een verdubbeling van het huidige aantal bezoekers aan het Kloostermuseum St. Bernardushof, de Abdijkerk, het Rechthuis en de toekomstige locatie van het Info- en veldcentrum is voor de eerste jaren een realistische schatting.

3. De vier locaties van het historisch centrum Erfgoed Aduard

Het historisch centrum omvat in dit voorstel van het Platform Erfgoed Aduard vier bestaande gebouwen die op loopafstand van elkaar in het centrum van Aduard liggen. Dit zal de toeristische waarde en zichtbaarheid van het erfgoed vergroten en tevens aan het gevoel van authenticiteit bij de inwoners en de bezoekers appelleren. Deze keuze beoogt om een grotere fysieke verbinding met de oorspronkelijke ziekenzaal van het klooster en dit als uniek historisch object beter in te bedden in de gehele historische context van de regio Aduard.

De historische panden en cultuurelementen in Aduard

1 Abdijkerk (de voormalige ziekenzaal van het klooster)	9
2 Kaakheem	10
3 St. Bernardushof Museum	11 Plaats voormalige kloosterkerk
4 Rechthuis	12 Gebouw Het Hoge Hof
5 Rest kloostergracht	13
6 De Lindt (rest afvoergracht)	14 Gereformeerde Kerk
7/8 Deel oude grachten	

De gebouwen voorzien in voldoende ruimte om de aangegeven projecten en activiteiten onderdak te bieden. Daarnaast dient de sfeer zodanig te zijn dat de bezoekers als het ware worden meegenomen in de wereld van het klooster. De vier locaties, de aan te bieden activiteiten als virtuele reconstructies en doe-zalen en voorzieningen als terrassen en tuinen zijn hier op afgestemd. De locaties stellen de qua inrichting en aanbod de middeleeuwen centraal. Koppelingen worden gelegd tussen cultuur en landschap gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Om het 'toen' goed te laten zien wordt dit historisch en wetenschappelijk verantwoord gepresenteerd. Geschiedkundige onderbouwing en archeologische tastbaarheid vormen de bouwstenen.

De inwoners van Aduard worden bij dit alles nauw betrokken. De plannen vereisen een grote zorgvuldigheid waarbij de eigen belangen van die inwoners richtinggevend zijn. Zij wonen er tenslotte. Hun nieuwsgierigheid kan gewekt worden en interesse om mee te doen. Iedereen in het dorp kan te weten komen in welk deel van het voormalige kloosterterrein hij woont. "Ons klooster in Aduard" kan zo een begrip worden. De voornemens van het platform binnen het project "Het Nieuwe Wonder van Aduard" richten zich dus niet alleen op de bezoekers maar zoeken ook draagvlak bij de inwoners.

Rudolfus Agricola Frisius en de Aduarder Kring

Uitgangspunten

Ten aanzien van de vormgeving zijn de volgende uitgangspunten gekozen

- Merksnaam Aduard, het kloosterdorp in een netwerk van kloosterorden
- Klooster in beeld: het kloostermuseum St. Bernardushof en het Info- veldcentrum in Aduard
- Het onzichtbare zichtbaar maken door te laten zien waar het kloostercomplex heeft gestaan
- Het kloostercomplex beter verbinden met de historische objecten in de omgeving
- Wetenschappelijk onderzoek naar de rol van de kloosters in Noord-Nederland
- De rol van de kloosters in waterbeheersing in de middeleeuwen

- Onderzoek naar bouwkunst en kunsthistorie
- Onderzoek naar filosofische en religieuze aspecten
- Onderzoek naar archeologische en landschappelijke aspecten
- Onderzoek naar rechtspraak in de middeleeuwen
- Onderzoek naar de invloed van de Aduarder Kring

Het op een hoger integratieniveau brengen van de diverse activiteiten van de historische organisaties gaat uit van een toename in de coördinerende werkzaamheden. Dit kan niet worden opgebracht door de besturen met hun vrijwilligersgroepen. Bij het uitvoeren van de doelstellingen zoals het opzetten van de Aduarder route tussen de vier gebouwen in Aduard, het verlevendigen van het gebodene middels een goed verbindend verhaal, en de begeleiding bij de doe-aspecten is meer menskracht nodig is dan thans beschikbaar. Daarom dienen er structureel middelen ter beschikking te komen voor 1 à 2 betaalde krachten die permanent kunnen worden ingezet.

4. Merknaam “Aduard, kloosterdorp”

Het Platform Erfgoed Aduard kiest voor de merknaam “Aduard, kloosterdorp”. Over de essentie van het project is het volgende op te merken.

Bereikbaarheid

Het dorp Aduard valt te bereiken via de hoofdontsluiting, de Friesestraatweg in noord-zuid richting en de tertiaire wegen Aduard-Oldehove-Wehe-den Hoorn en Zuidhorn-Grootegast en Zoutkamp-Grijpskerk-Sebaldeburen. Een nieuwe vaste brug over het Van Starckenborgkanaal en een nieuwe ringweg rond Aduard zullen de verkeerstream in het dorp Aduard sterk doen afnemen en maken de weg vrij voor een herinrichting van het centrum van het dorp. Bij de herinrichting kan ook gedacht worden aan het aanbrengen van markeringen om de contouren van het voormalige klooster weer zichtbaar te maken.

In Zuidhorn is een lokaal vervoerknooppunt gerealiseerd (P+R, overstap trein op bus of bus op bus en verder carpooling). Het doel van dit transferium is om de dreigende verkeersopstoppingen op de weg Zuidhorn-Groningen tegen te gaan.

Toeristische attractiviteit

In het centrum van Aduard bevinden zich onder meer het overblijfsel van het Aduarder klooster (als de Abdijkerk) en de fraai gerestaureerde 18^e eeuwse dorpskerk "Onder de Linden" evenals in de omstreken de 17^e eeuwse boogbrug met keermuren over het Aduarderdiep, de watermolen Eolus uit 1821 en verder kerken en bezienswaardige boerderijen.

Het dorp Aduard is interessant maar het aanbod in de zin van attracties voor recreanten en toeristen is schaars. Geïnteresseerden in de kloostergeschiedenis van Aduard kunnen terecht in het kloostermuseum St. Bernardushof in combinatie met een begeleid bezoek aan de Abdijkerk. De Historische Vereniging Aduard heeft eerder in samenwerking met Hotel Restaurant Aduard en het Kerkje Harkema een toeristisch arrangement samengesteld bestaande uit een bezoek aan de Abdijkerk, een monnikemaal en een bezoek aan het Kerkje Harkema. Dat trok circa 20.000 bezoekers. De bezoekers blijken niet alleen uit Nederland te komen maar er komen ook forse aantallen bezoekers uit Ost-Friesland.

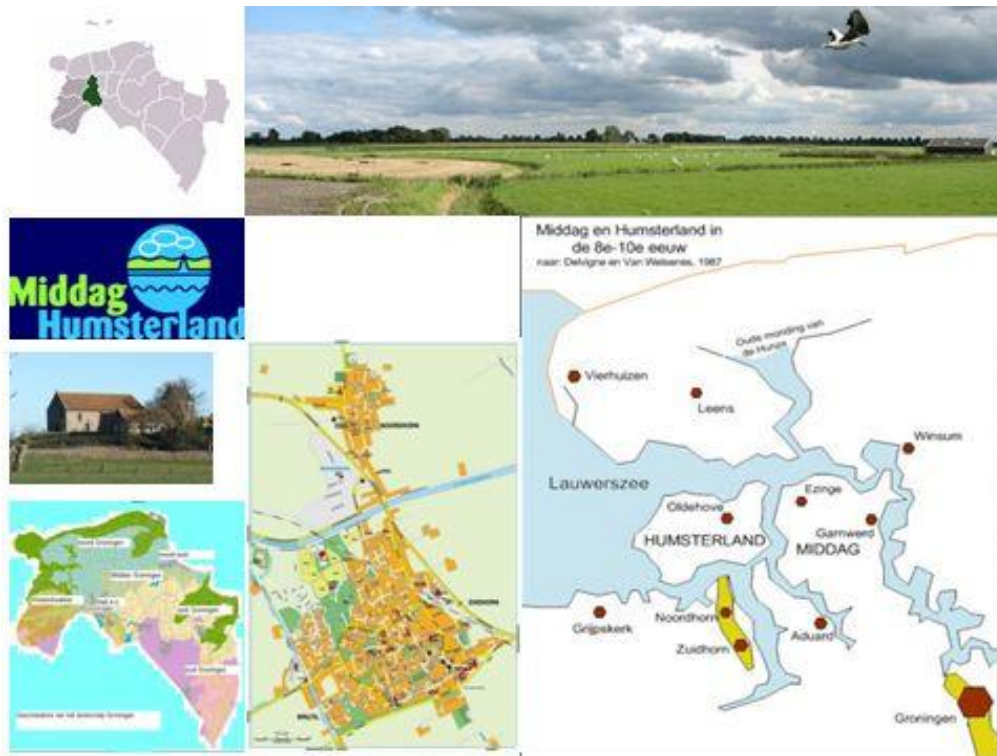
Ten noorden van Aduard ligt de Piloersemaborg bij Den Ham, ook wel Hamsterborg genoemd, gebouwd in 1633. In dit oude huis is een aantal gastenkamers ondergebracht voor toeristen. Daarnaast is de borg geschikt gemaakt voor het verzorgen van feesten, partijen, vergaderingen, congressen en seminars. De borg is voor het publiek te bezichtigen.

Overige cultuurhistorische locaties in de nabijheid van Aduard zijn het Kostuummuseum De Gouden Leeuw in Noordhorn, het Museum Wierdenland in Ezinge, het beschermd dorpsgezicht van Niehove en het dorpje Garnwerd met het roemruchte Café Hammingh. Verderop gelegen zijn het Openluchtmuseum Het Hoogeland te Warffum, de Theefabriek te Houwerzijl, de Borg Verhildersum te Leens en het Landgoed Nienoord te Leek.

De ANWB heeft diverse fietsroutes uitgezet in de omgeving van Aduard, de Waardenroute, de Nienoordroute en de Reitdieproute. De routes voeren langs diverse karakteristieke plekken van de streek. Aduard en omgeving hebben een fraai toeristisch potentieel, dat nog niet voldoende wordt benut.

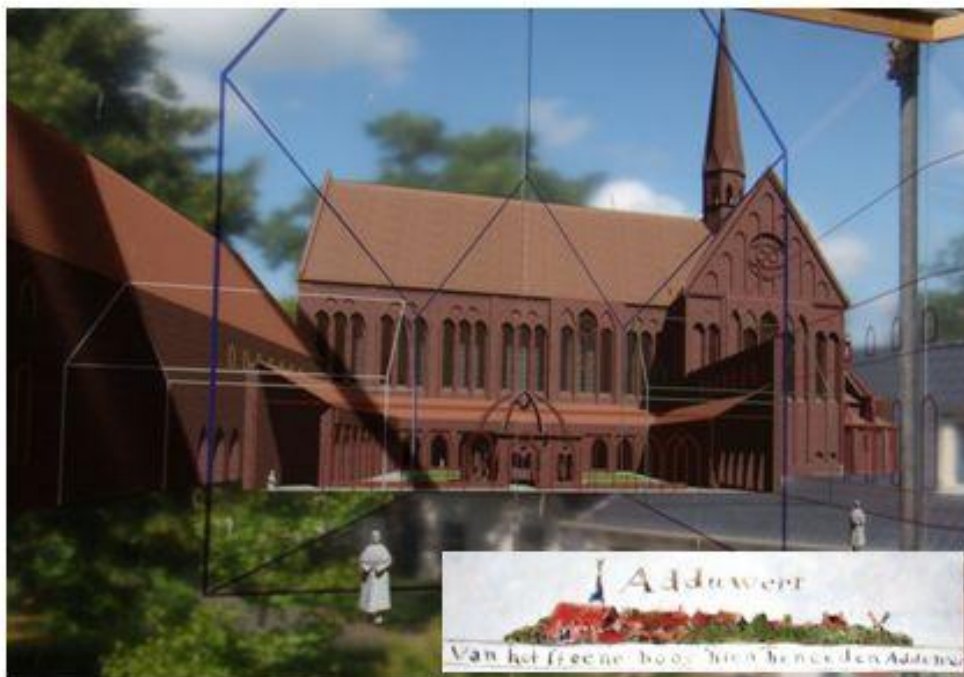
Het onzichtbare zichtbaar maken

Het platform stelt voor om de onzichtbare sporen van het klooster weer zichtbaar in Aduard te maken. Er is reeds een begin gemaakt door de voetprint van de vroegere kloosterkerk af te beelden in de open ruimte van parkeerplaats en tuin bij Het Hoge Hof. Nagegaan kan worden of via informatiepanelen aan te geven valt in welk deel van het klooster zich bepaalde woningen zich bevinden.

Tevens dient te worden onderzocht of de grachtenstructuur van het klooster kan worden hersteld en aangesloten op openbaar vaarwater: Aduard weer aan het water!

Perspectieven van Aduard

Belangrijk is dat er een logische route ontstaat tussen de Abdijkerk, de voetsporen her en der, het Kloostermuseum St. Bernardushof aan het Binnendiep (i.c. de voormalige haven van het klooster), het Rechthuis (bij de verdwenen Zuiderpoort en de brug over De Lindt) en het te ontwikkelen Info- en veldcentrum in Het Hoge Hof alsmede met de oude grachtstructuur. Zo worden in een snoer de oude fysieke uitingsvormen van het klooster verbonden met de presentaties in de vier locaties. Naast een folder aangevuld met informatieborden valt ook te denken aan een rondleiding met een verhalenverteller.

Het organiseren van evenementen kan ook ingezet worden ter markering van de start van de werkzaamheden bij voorbeeld een openluchtspel over de geschiedenis van de Cisterciënzer kloosterorde. Thematische evenementen kunnen dienen om de aandacht te vestigen op de totstandkoming van het ASE-project. Ze zijn wellicht een specifiek promotiemiddel.

Aduard aan het water ?

5. De actieve uitstraling van het historisch centrum

Het platform stelt zich voor dat naast meer passieve vormen van presentatie als vitrines, foto's etc. ook vormen worden ingezet waarbij de bezoekers zelf actief moet handelen.

Doe-ruimte

Verbindingen met de andere informatiedragers worden gelegd door een "digitaal trapveld" in een computerruimte waaraan gekoppeld zijn educatiepakketten, schoolexcursies etc. De bezoekers kunnen kennis maken met het kloosterleven door *doe-dingen* als het actief bezig zijn met een maquette rond de watersystemen van het klooster (Rechthuis) of met het bakken van kloostersteen (Museum St. Bernardushof). Voor scholen kunnen projecten met miniatuurbouw vervaardigd worden (Info- en veldcentrum).

Andere interessante thema's in de diverse locaties zijn:

- Schrijven van brieven en boeken in de middeleeuwen (Info- en veldcentrum)
- Voedsel en landbouw (kloostermuseum St. Bernardushof)
- Archeologie en landschap (Info- en veldcentrum)
- Denkwereld, religie en filosofie (Info- en veldcentrum)
- Historische rechtspraak van de regio (Rechthuis)
- Kunstexposities, concerten, conferenties, congressen (Abdijkerk)

Kloostermoppen in een actieve context

Bij de steenoven in de tuin van de St. Bernardushof wordt de rol van baksteen in Groningen belicht evenals klei als middel om gebruiksvoorwerpen te produceren. Dit thematiek kan uitgebreid worden naar bouwen en wonen. Er staan kleitafels met vormpjes en modellen, waarmee bakstenen en profielstenen gemaakt kunnen worden, naast draaitafels om potten te maken. In de ovens kunnen de maaksels vervolgens gebakken worden. Wellicht is het mogelijk om kleine steentejs te laten vervaardigen voor miniatuurbouw. Het gebruik van hout in de vorm van balken, gebinten, vloerdelen etc. kan een verder uitbreiding van dit thema zijn. Onderzocht wordt of er modelbouwpakketten kunnen worden ontwikkeld.

Andere producten en promotie

In samenhang met het ASE-project kan gedacht worden aan andere producten als streekproducten bij de Aduarder middenstand en arrangementen met verblijfstoeristisch aanbod en horeca in Aduard en omgeving.

Deze mix is een waardevolle begeleiding om de merknaam “Aduard, het kloosterdorp” te positioneren. Daartoe wordt verder een gerichte promotiecampagne opgezet. Televisie, radio, kranten en de media gericht op specifieke doelgroepen in vak- en branchetijdschriften, familiebladen etc. spelen een belangrijke rol.

6. Het wetenschappelijk onderzoek naar het erfgoed van Aduard

Op allerlei terreinen en in allerlei instituten werd en wordt wetenschappelijk onderzoek naar kloosters verricht. Het platform wil dit onderzoek ook in brengen in het ASE-project. In dit hoofdstuk worden enkele contouren en aandachtsvelden geschetst en wordt ingegaan hoe in het ASE-project daarvan gebruik gemaakt kan worden.

De mogelijke rol van onze Universiteit

fac. Letteren: Geschiedenis, Mediëvistiek, Archeologie, Middeleeuwse en Renaissance studies, Griekse en Latijnse taal en cultuur, Kunst en Architectuurgeschiedenis, fac. Wijsbegeerte, fac. Ruimtelijke Wetenschappen, Universiteitsmuseum, Universiteitsbibliotheek

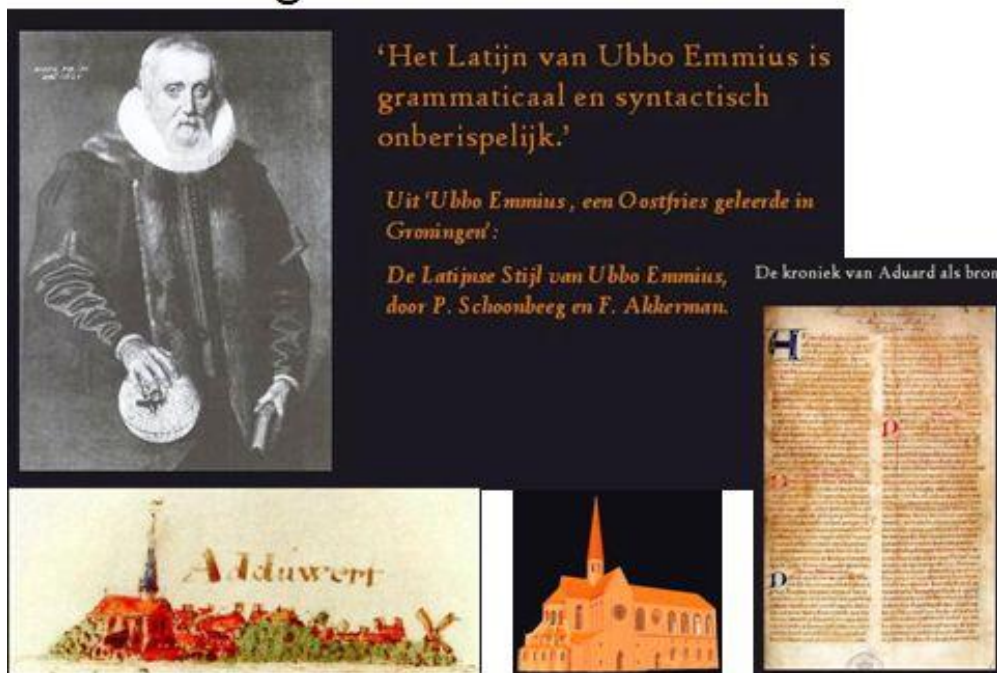
Schrijven in de middeleeuwen

Binnen de Historische Vereniging Aduard wordt al jaren gewerkt aan de vertaling uit het Latijn van kloosterkronieken en met de Universiteit zal een verwant project starten. In een toelichtende expositie in het Info- en veldcentrum Het Hoge Hof wordt ingegaan op het scriptorium van de Cisterciënzers, de bibliotheek en de Aduarder manuscripten die bewaard zijn gebleven. Men kan hierbij ook denken aan een expositie met de RUG over de Aduarder kring. Bezoekers kunnen verschillende manieren van schrijven, schriftvormen en de druktechniek ontdekken. Door zelf bezig te gaan worden vragen beantwoord als: hoe maak je perkament, hoe maak je papier, hoe maak je inkt en geef je er kleur aan.

Archeologie en bodemarchief

De opgravingen in Aduard in de 20^e en 21^e eeuw worden toegelicht. Daarbij wordt de rol van archeologie en het belang van conservering en bestuderen van het bodemarchief duidelijk gemaakt. Ook bestaat de mogelijkheid om actief bezig te zijn door middel van zoekopdrachten t.a.v. skeletten, potten en pannen.

Terug naar de bronnen.....

Voeding en agricultuur

Het thema 'eten door de tijd' wordt belicht. Hoe werd er gegeten in de Middeleeuwen in het klooster en daarbuiten? Vragen over hoe de gewassen werden geteeld, granen werden gewonnen en voedsel bereid worden beantwoord via diverse media. Gedemonstreerd wordt hoe zelf dergelijk voedsel te maken.

Educatie, computers en wetenschappelijk onderzoek

Belendend aan de geplande archeologiezaal in het Hoge Hof dienen ruimtes gesitueerd te worden voor de ontvangst van leerlingen van basis- en voortgezet onderwijs. Zij krijgen tevens de mogelijkheid hier hun CKV-vouchers te verzilveren. Hier wordt ook het eerdergenoemde 'digitaal trapveld' gesitueerd. Deze computerruimte biedt ook mogelijkheden tot het leggen van internationale contacten. Via het internet kunnen buitenlandse projecten worden opgezet en scholen deelnemen aan de activiteiten die in het ASE-project worden ondernomen. Er wordt daarbij gewerkt met educatiemateriaal en speciaal te ontwikkelen lespakketten. Dit materiaal (zowel op schrift als digitaal) wordt aangeboden aan onderwijsinstellingen en gebruikt bij het te ontwikkelen cursusaanbod in het ASE-project.

Nagegaan kan worden of er ook studiemogelijkheden voor studenten van universiteit en hogeschool gecreëerd kunnen worden in de vorm van stages etc.

Bouwhistorisch onderzoek.

Het lijkt wenselijk om allereerst onderzoek in te stellen naar de materiële sporen uit de kloosterperiode om na te gaan of er naast de voormalige ziekenzaal en het dieprijool meer gegevens van kloostergebouwen zijn. Verder moet ook aan de periodes 1600 - 1800 en 1800 - 2000 aandacht besteed worden. Aduard werd in 400 jaar van plattelandsdorp forensengemeente. Bij de bouw van woningen en boerderijen in en buiten Aduard zijn materialen van het gesloopte klooster ingezet die deels zichtbaar zijn. Het gebruik van de voormalige ziekenzaal als kerk, school en schoolmeesterswoning, de positie van het Huis te Aduard alsmede het voormalige Binnendiep met o.a. de voormalige Hervormde pastorie en de 18^e eeuwse Roomkatholieke kerk kunnen nader onderzocht worden.

Huidige stand van zaken erfgoedonderzoek

Op dit moment zijn er verschillende zaken aan te duiden:

- Het Platform Erfgoed Aduard waarin de stichting St. Bernardushof, de Historische Vereniging Aduard, de Stichting Zuiderpoort Klooster Aduard en de Stichting tot Behoud van Aduarder Monumenten samenwerken, hebben ondersteuning nodig van de wetenschappelijke en kennisinstellingen in Groningen en daarbuiten.
- De Fryske Academie (prof. dr. J.A. Mol, Universiteit Leiden) en het Expertise Centrum Ename (België) zijn, naast de RUG, op dit moment de instituten die consistent aan het middeleeuwse erfgoed werken.

Archeologie: een sleutel tot kennis..

- De RUG kan wellicht een rol spelen in het toegankelijk maken van de eerdere onderzoeksresultaten en huidig onderzoek ten behoeve van de Aduarder historische organisaties.
- Er is een opdracht gegeven door de provincie Groningen om het erfgoed van Aduard en het Middag-Humsterland beter op de kaart te zetten.
- Er wordt een masterplan voor Erfgoed Aduard en het Middag-Humsterland ontwikkeld.
- Op archeologisch gebied zijn tal van onderzoeksvragen rond de kloostergeschiedenis te formuleren. Deze onderzoeken zullen de warme belangstelling krijgen van publiek en overheidsbestuurders. In de afgelopen jaren zijn goede relaties ontwikkeld met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (dr. J. Stöver). Deze dienst heeft de uitbreiding van de bescherming van het archeologisch erfgoed van Aduard geïnitieerd. Dat heeft geleid tot een verbetering van de gemeentelijke bescherming van het gebied in het bestemmingsplan. In 2009 zijn een aantal proefopgravingen geweest in Aduard voor de uitbreiding van de archeologische beschermingsstatus.

- De gemeente Zuidhorn ontwikkelt een concept voor het kloosterterrein van Aduard samen met het Atelier van de Rijksbouwmeester die van mening is dat de Abdijkerk, de voormalige ziekenzaal meer publieke aandacht verdient. Dit concept behelst verder een kunstzinnige accentuering van het kloosterterrein.
- De Aduarder abdijkerk wordt al jaren gebruikt als concertzaal voor de Abdijconcerten. In overleg met de huidige gebruiker kan nagedacht worden om het gebruik te intensiveren.
- Architect Henk Kooi van Bureau Signatuur heeft met drs. Jacob Loer , beide leden van de HVA, een bouwkundige studie verricht naar de mogelijke verschijningsvormen van de Aduarder kloosterkerk (hallenkerk of basiliek?) waarbij ook een drie driedimensionale reconstructie van de kerk is gemaakt. Deze studie kan van belang zijn bij onderzoek naar de bouwtechnieken door de Cisterciënzers in het noordelijk kustgebied. Een populaire publicatie hierover is in 2008 verschenen: Kloosterland/Land der Klöster.
- De vertaling van de kloosterkroniek van Aduard onder regie van prof J.A. Mol vordert gestaag. Wijlen prof. Hermans leverde een bijdrage. Drs. J. Loer, mediëvist met een grote parate kennis van de kloostergeschiedenis van Aduard is lid van de redactiecommissie.
- Er bestaan mogelijkheden om in Aduard een Internationaal Centrum voor Kloostergeschiedenis te stichten dat het gehele kustgebied van Noord- en Oostzee omvat. De RUG kan het initiatief nemen tot dit centrum samen met een aantal andere universiteiten in dit gebied.
- De samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen heeft reeds geleid tot concrete plannen. Er zijn plannen voor de start van een wetenschappelijk project betreffende de professionele vertaling van geschriften van Ubbo Emmius. Het platform zal verder ook initiatieven ondernemen voor contacten met de Hanzehogeschool.

Er was eens totaal Fryslân...

Onderwerpen voor wetenschappelijk onderzoek

De volgende onderwerpen lenen zich voor wetenschappelijk onderzoek:

- * Vertaling van de Aduarder Kroniek
- * Waterbeheersing en de geschiedenis van de waterschappen
- * Landmeetkundige technieken van de Cisterciënzers
- * Waterbeheersing en hygiënemaatregelen binnen de kloostermuren
- * Schilder Jan van Scorel en zijn opdracht tot kunstwerken voor Aduard
- * Invloed van de kloosterorden op de landbouwontwikkeling
Effecten daarvan op het latere succes van de Groninger landbouw.
- * Invloed van de kloosterorden op de bouwkunde
- * Nadere studies naar (onbekende) kloostersites
- * Permanente expositie over de Aduarder Kring
- * Uitwerking en publicatie van de opgravingresultaten van prof. E. van Giffen

Relatie met de RUG

De effecten van vier eeuwen kloostergeschiedenis (1200-1600) zijn nog dagelijks te herkennen in het landschap, in de grond en in de taal. Veel van de uiterlijke kenmerken zijn grotendeels verdwenen omdat de tientallen kloostergebouwen in het noorden na de Reformatie bijna allemaal zijn gesloopt terwijl de bibliotheken opgedeeld en verdwenen zijn. Er is nog veel onderzoek nodig om datgene wat nog resteert systematisch in kaart te brengen. Daarbij zijn ook de volgende punten van belang:

- De immateriële kanten van de fascinerende geschiedenis van het Aduarder klooster dienen in het onderzoek te worden benut.
- Een uitgangspunt is het behoud van de kostbare overblijfselen door de verdere ontwikkeling van het cultureel erfgoed in het cultuurlandschap.

Geschiedenis van het Noorden in Drieluik

Een concept is op 13 mei 2009 in Aduard in voorlopige vorm geschetst door o.a. de RUG en het platform voor een vergaande integratie van de Aduarder en andere Groninger erfgoedzaken in een brede historische context voor heel Noord-Nederland en Ost- Friesland. Dit geschiedt o.m. om de kritische massa, ook nationaal, te vergroten. Men kan denken aan een platform waarin de RUG participeert samen met andere verwante organisaties uit het noorden van het land en het Platform Erfgoed Aduard. Er zijn drie sectoren: archeologie en landschappelijke aspecten verder denkwereld-aspecten (kloosterscholen, theologie, Latijnse school en oprichting Academie) en ten slotte

historische aspecten (economisch, institutioneel, kunsthistorisch, bouwkundig). Elk van deze sectoren zou een werkgroep van vier tot vijf actieve betrokkenen moeten hebben en twee praktische trekkers. Dit project kan nader onderzocht worden. Het gezamenlijk vertrekpunt is het concept waarbij gekozen is voor de kloostergeschiedenis in het Noorden van ons land waarbij wordt uitgegaan van een drieluik over die geschiedenis.

7. De gevolgen voor Aduard

Een en ander betekent niet alleen een nieuwe inhoudelijke c.q. thematische impuls voor de toeristische ontwikkeling van Aduard, maar ook een schaalvergroting in de toeristenstroom. De karakterschets van het gebied en de analyse van de marktontwikkelingen laten zien dat deze ontwikkelingen kansrijk zijn. Daarbij is van groot belang dat, tijdens de ontwikkeling van het ASE-project aansluiting gezocht wordt bij bestaande elementen in Aduard. Het creëren van een optimale 'toeristische' mix leidt tot een synergetisch effect dat zowel de leefbaarheid als de werkgelegenheid binnen Aduard ten goede zal komen.

Zo is bijvoorbeeld de geschiedenis van Aduard ná het verdwijnen van de monniken ook interessant. Aduard is lang de plek geweest voor bouwmaterialenhandel voor de wijde omgeving. De huidige huisjes langs de Hofstraat zijn daar een interessant voorbeeld van. Bijna alle zijn gebouwd van afbraakmateriaal van de kloostergebouwen. Provinciale Staten probeerden nog de grote kloosterkerk te redden en financierden onderhoud. Toch werd uiteindelijk ook, als laatste deze enorme kerk rond 1650 gesloopt. Rond 1600 werd een rechthuis gebouwd door de provincie evenals een huis voor de redger. Deze woning werd later het Huis van Aduard en bewoond door o.a. de familie Lewe.

De potenties van Aduard

De volgende potenties van Aduard en omgeving bieden een veelbelovende voedingsbodem voor het toekomstige centrum:

- De huidige cultuurhistorische dorpskern van Aduard met haar uitstraling (o.a. de Abdijkerk, de oorspronkelijke ziekenzaal, diverse later monumenten en het Rechthuis);
- De aanwezigheid van archeologisch materiaal over de oorspronkelijke kloostersite.
- De aanwezigheid van het vroeger tot de Cisterciënzer orde behorende eeuwenoude cultuurlandschap: Middag-Humsterland.
- Een goede infrastructuur en routeaanbod op het gebied van wandelen, fietsen en kanoën in het Westerkwartier;
- De geografische ligging nabij de stad Groningen en de goede bereikbaarheid.

Het platform pleit voor een geïntegreerde aanpak in de gehele Noordelijke regio, dat ook voor het toerisme grote betekenis kan krijgen en stelt vast dat in dit kader een flankerend beleid van de lokale overheden (gemeente, provincie, regio Middag-Humsterland) cruciaal is.

Toeristische uitgangspunten

Een analyse van trends en marktontwikkelingen leidt tot de volgende uitgangspunten voor het ASE-project:

- Het ASE-project dient zich op meer doelgroepen te richten dan alleen de cultuurtoerist. Er wordt voor een vorm gekozen die enerzijds appelleert aan het gevoel en de authentieke waarde van het verworven en te presenteren erfgoed en anderzijds voorziet in 'vermaak voor elk wat wils'.
- Het ASE-project dient zich te afficheren als een attractie met meer dan alleen cultuurhistorische informatie en objecten. Het voorstel bevat daarom veel doe-elementen voor de bezoeker.
- Het ASE-centrum dient zich op eigentijdse wijze te presenteren met een wervend en marktgericht concept waar een breed publiek op af komt.
- Binnen het concept moeten vooral de aanwezigheid van authentiek archeologisch materiaal en

het feit dat de contouren van de kern van het dorp gevormd worden door het klooster naar voren komen evenals de relatie met het cultuurlandschap Middag-Humsterland.

Eenheid in verscheidenheid

De erfgoedlocaties van de regio Middag-Humsterland en het dorp Aduard met de Abdijkerk, de St. Bernardushof, het Rechthuis en Het Hoge Hof zullen elkaar versterken en als een toeristische eenheid gepositioneerd kunnen worden.

De kansen voor de regio Aduard

Zij geven in alle verscheidenheid toch een herkenbaar perspectief voor vermaak en kennisvergarig voor de dagesmens, schooljeugd en verblijfstoeristen. Voor de streekgenoten bieden de elementen een mogelijkheid tot identificatie met het eigen gebied en dorp. De middenstand zal profiteren van de activiteiten en op de ontwikkelingen inspelen.

Al deze toeristische elementen hebben één essentiële zaak gemeen. Zij zijn gesitueerd op de feitelijke plaats waar de geschiedenis van het klooster zich ooit heeft voltrokken: eenheid in verscheidenheid. Daarmee voldoen ze tevens aan een van de belangrijke bouwstenen uit het concept voor het ASE. "Het Nieuwe Wonder van Aduard" wil ook die publieke ruimte meer profileren.

Plezier, ontspanning, informatie, wetenschap, identificatie en bezinning in Aduard zijn samen een uitdagende mix en beloven de gemeente Zuidhorn nog jaren spannende ontwikkelingen.

Parkeren

Tevens moet rekening gehouden worden met de te verwachten bezoekersstroom. Met betrekking tot dit laatste moeten aspecten als parkeergelegenheid en toeleiding naar het ASE onderzocht worden. De te verwachten stroom belangstellenden door de week en in het weekend, in zomer- en wintermaanden vraagt om aandacht voor de infrastructuur van het dorp. Het weren van vrachtverkeer wordt nog belangrijker en het in omleiden van het te belastende doorgaande autoverkeer vraagt om maatregelen.

De bezoekers aan het ASE kunnen naar wijze van vervoer grofweg ingedeeld kunnen worden in:

- Bezoekers in groepsverband per touringcar
- Bezoekers in groepsverband en/of individueel per auto
- Bezoekers in groepsverband en/of individueel per fiets

Wanneer het ASE-centrum circa 10.000 toeristen gaat trekken in de zomer en diverse congressen in de winter is een parkeervoorziening voor touringcars en personenauto's essentieel. De nieuwe ringweg om Aduard biedt daarvoor de juiste toegangsrouten en kan uitkomen achter de Boslaan-Vijverweg. De parkeerplaats naast gebouw De Meeden kan ingericht worden voor de bezoekers die per bus en auto komen. Voor de bezoekers per fiets dienen bij de diverse erfgoedlocaties van het ASE-project in stallingmogelijkheden worden voorzien.

8. De vier deelprojecten

Het ASE-project voor het historisch centrum omvat vier deelprojecten:

1. Het waarborgen van het Museum St. Bernardushof
2. Restauratie en herinrichting van het Rechthuis
3. Info- en veldcentrum in Het Hoge Hof annex kloostertuin
4. Gebruik van de Abdijkerk

Deelproject 1:

Het waarborgen van het Museum St. Bernardushof

Het Museum St. Bernardushof heeft op dit moment een aantrekkelijke functie als kloostermuseum. Het huis waarin het museum is gevestigd, is gebouwd in de periode van de sloop van het klooster rond 1600. Het museum heeft interessante wisselexposities die elk jaar zich verheugen in een goede belangstelling van geïnteresseerde bezoekers die individueel of groepsgewijze komen. Wanneer het ASE-project met de beoogde vierhoek tot uitvoering komt, kan het museum zijn plaats verstevigen.

Plannen inzake huisvesting van het museum

- Het bestuur van de stichting streeft naar verwerving van het eigendom van het museum-pand. Hoe gunstig de huidige regeling ook is met betrekking tot het gebruik van het pand dat particulier eigendom is, het verwerven van het pand is van groot belang voor de continuïteit van het museum. Het bestuur van het Museum wil met het Platform Erfgoed Aduard en de gemeente Zuidhorn onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om het pand te verwerven.

- De groeiende collectie en de wissexposities maken een depotruimte voor het museum noodzakelijk. Onderzocht kan worden of dit zelfstandig kan of dat dit in of bij het Rechtshuis kan plaatsvinden.
- Uitbreiding van expositiemogelijkheden, zodat tegelijkertijd de expositie van de permanente en de wisseltentoonstelling mogelijk is, zou het museum zeer ten goede komen.
- Onlangs is in de tuin van het museum een steenoven ingericht volgens Middeleeuwse principes en gebouwd voor het bakken van kloostermoppen. Het is de bedoeling dat deze steenoven de eerste aanzet wordt van meer educatieve doe- programma's voor scholieren. In het museum zal tevens aandacht geschonken worden aan de rijke baksteendecoraties van de vele romano-gothische kerken van Groningen. De baksteenindustrie die onze provincie eens rijk was, zal worden belicht.

Deelproject 2:

De restauratie en de herinrichting van het Rechthuis

De Stichting Zuiderpoort Klooster Aduard werd in 2002 in het leven geroepen met de bedoeling het hoekpand Burgemeester Seinenstraat 3 ter plaatse van de voormalige Zuiderpoort van het klooster voor het dorp te behouden. Een sterke voorkeur gaat uit naar een publieke functie ter versterking van het historisch karakter van Aduard. Vanaf het moment dat Aduard een dorp werd, heeft het gebouw in de 17e en 18e eeuw als rechthuis en herberg gefunctioneerd. Van 1795 tot 1902 diende het als gemeentehuis van de gemeente Aduard. Voor de dorpsamenleving is dit pand naast de kerk het belangrijkste gebouw geweest.

Het rechthuis. Rechts het voormalige gemeentehuis uit 1902 en helemaal rechts de kerk.

Naast uitgebreid onderzoek naar de bouwgeschiedenis en de eigenaren en gebruikers van het pand werd met hulp van een klankbordgroep in 2003 een plan gemaakt voor restauratie en exploitatie van het gebouw met een multifunctionele bestemming. Op begane grond zou de rechtzaal en de herberg als expositieruimte kunnen dienen evenals de voorzolder. De grote bovenzaal achter zou gebruikt kunnen worden voor kleine concerten en ontvangsten. Dit plan kwam niet tot uitvoering. Wel werd in 2003 de zuidelijke gevel met vergunning van de gemeente volgens oude afbeeldingen hersteld met behulp van o.a. kloostermoppen. De toenmalige wethouder Hielema legde op 6 november 2003 de eerste steen. Op dit moment is bijbehorende aangebouwde schuur eigendom van derden.

Restauratie van de andere gevels van het huis met name de voorgevel is een eerste prioriteit waarna het herstel van de grotendeels behouden historische indeling en de functionele afwerking kunnen plaats vinden.

Na bouwkundig herstel, beeldverbetering en het aanbrengen van diverse voorzieningen ontstaat aan bruto vloeroppervlakte:

eerste beuk	(12,90 m x 6,80 m) d.i. 2 x 88 m ² =	176 m ²
tweede beuk	(15,40 m x 4,60 m) d.i. 2 x 71 m ² =	142 m ²
totaal		318 m ²

Er zijn dan de volgende gebruiksmogelijkheden:

eerste beuk	rechtzaal b.g.	(6,00 m x 6,80 m) d.i.	41 m2
	herberg b.g.	(5,40 m x 6,80 m) d.i.	37 m2
	voorzolder	(12,90 m x 6,80 m) d.i.	87 m2
tweede beuk	diverse ruimten b.g.	(15,40 m x 4,60 m) d.i.	71 m2
	bovenzaal	(15,40 m x 4,60 m) d.i.	71 m2

Intentie

Het dorp Aduard is redelijk centraal gelegen in de drie noordelijke provincies Drenthe, Friesland en Groningen. Het thema *Water* staat in de maatschappelijke aandacht. Gezien de huidige problemen en de aangedragen oplossingen rond water in de meest brede zin verdient het aanbeveling om daaraan op een goede manier voorlichting te geven zoals elders in Nederland ook al gebeurt. Er zijn diverse publicaties over het noordelijk water verschenen maar een meer blijvende en prikkelende presentatie ook in educatieve zin is gewenst. Ten slotte kan een actueel thema rond water in alle facetten versterkend werken naast de andere beoogde erfgoedpresentaties en ook andere bezoekersgroepen aantrekken.

Het voormalig rechthuis is in de plannen van de stichting Zuiderpoort en van Platform Erfgoed Aduard de aangewezen plaats om de waterbeheersing van de noordelijke regio presenteren. Het thema *Water* ligt bij dit Aduarder gebouw voor de hand want in Aduard werd niet alleen recht gesproken maar het Cisterciënzer klooster was tot 1594 ook de belangrijkste bestuurder van het voornaamste waterschap in Groningen, het Aduarder Zijlvest. Tussen 1594 en 1795 waren de eigenaars van het rechthuis, aanvankelijk de Provincie Stad en Lande en later de Heren van Aduard, eveneens de hoogste baas van het zijlvest. Op gepaste wijze kan ook aandacht besteed worden aan rechtspraak en rechtsgeschiedenis in de Ommelanden.

Thema 1: Water, actualiteit en historie

De waterwerken van de monniken van Aduard met kanalen, dijken, sluisen en afvoerkanalen zijn nog steeds prominente aspecten in het erfgoed. Dit waterbeheer kan worden beschouwd als voorlopers van de huidige waterschappen. Een grote plaats zal in de te ontwikkelen invulling voor het rechthuis ingeruimd worden voor de actuele stand van zaken rond water. Te denken valt aan verhoging van de zeespiegel, dijkverzwaring, daling van de bodem, onderzoek (o.a. de IJkdijk), goed drink- en zwemwater, waterhygiëne (wereldwijde 'sanitatie') en andere actuele 'natte' onderwerpen.

Modellen (o.a. van de waterstaatkundige en landbouwkundige situatie) kunnen in deze opzet niet alleen worden bekeken maar ook actief worden bediend. Het model met het thema Water kan op het gewenste detailniveau ontworpen worden. Belangrijk is dat de ruimten zo zijn ingericht dat de activiteiten door meerdere personen tegelijk kunnen worden ondernomen. Dit is mede gerelateerd aan het te verwachten bezoek van scholen (groepsgrootte van maximum 15 personen) en op het eerder genoemde aantal van 60 bezoekers.

Naast de actualiteit komt de historie aan bod. Het gehele netwerk van waterlopen van het kloosterterrein en de waterverbindingen met de regio evenals latere aanvullingen kan in dit gebouw in beeld worden gebracht. In een van de vier ruimten van het gebouw kan een model van het gebied in en rond Aduard worden gepresenteerd. In deze ruimte wordt dan tevens ingegaan op het wonen en werken met als thema's waterstaat, landbouw, vervoer en hygiëne.

Te denken valt aan een model met kunststof ondergrond op schaal met de exacte hoogteverschillen, waarop de waterstaatkundige en landbouwkundige situatie van bijvoorbeeld rond 1350 is aangegeven inclusief het Aduarderdiep en het Lindt. Het water zou door de bezoekers elektronisch van twee kanten in beweging kunnen worden gebracht. Vanuit het zuiden komt het zoete water en vanuit het noordwesten het zoute water. In de waterlopen kunnen sluisjes geplaatst worden, waardoor inzichtelijk wordt wat het effect daarvan is op de waterhuishouding. Ook kunnen polders onder water gezet worden en vervolgens leeggemalen. Met modelkoggen kunnen goederen vanuit het klooster vervoerd

worden richting het Reitdiep. Op het model staan niet alleen het klooster, maar ook alle kloosterboerderijen, voorwerken, parochiekerkjes en gehuchten en de vroegere landweg tussen Groningen en Friesland.

Een tweede model biedt inzicht in de waterhuishouding binnen het klooster. Het gaat om een doorzichtige plattegrond van de bodem van Aduard binnen het kloosterterrein met de wateraanvoer en afvoersystemen dat ondergronds is gebouwd.

De interactieve modellen worden vergezeld door kleinere exposities met gebruik van authentiek materiaal. De definitieve inrichting en de ontwikkeling van de modellen kan geschieden in samenwerking met modelbouwers, technische scholen, Hanze Hogeschool, Academie Minerva en de drie noordelijke waterschappen.

Met het uitwerken van het thema is reeds een begin gemaakt onder de werktitel **WATERRIJK**.

Thema 2: Rechtspraak

Van de vele autonome rechthuizen die de Ommelanden hebben gehad, zijn er nog maar een paar overgebleven, waaronder dat van Aduard. Nergens in de provincie wordt de geschiedenis van de rechtspleging, de rechtshandhaving, de ontwikkeling van de rechtssystemen, eigendomsrecht en waterschapsrecht vormgegeven. Het is aan te bevelen na te gaan hoe dit thema in samenwerking met de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen gepresenteerd kan worden.

Er kunnen in Aduard periodiek straattheaterachtige historische evenementen gehouden worden die de rechtsgeschiedenis uitbeelden. Ook hier geldt: dit is niet alleen Aduarder geschiedenis maar Groninger geschiedenis.

Conclusie

Het herbestemmen van het pand gerelateerd aan haar vroegere functie als rechthuis en bestuurscentrum biedt een actuele en verrijkende aanvulling op de andere erfgoedpresentaties in de Aduarder vierhoek: Kerk - Kloostermuseum - Rechthuis – Het Hoge Hof.

Het beeldherstel van het rechthuis zal de entree van het historische Aduard visueel versterken.

Onderzocht kan worden in hoeverre de huidige drie noordelijke waterschappen in Drenthe, Groningen en Friesland alsmede andere organisaties dit project kunnen ondersteunen.

Deelproject 3:

Info- en veldcentrum Het Hoge Hof annex kloostertuin

Het Info- en veldcentrum is gedacht op de locatie Het Hoge Hof met het parkeerterrein, de tuin en het gebied dat gelegen is op het terrein van met name de kloosterkerk, de monnikgebouwen en de kloosteromgang. Dit gebied is belangrijk voor de ontwikkeling van het ASE-project en biedt unieke kansen maar ook eisen op termijn.

Het Hoge Hof biedt in zijn huidige omvang ruimte aan vergaderfaciliteiten van de Gereformeerde gemeente en kan in de toekomst mogelijkheden bieden voor de ontwikkeling van erfgoedactiviteiten. Essentieel is de plaats, de hoogste plek van de wierde van Aduard, op de plaats waar eens de kloosterkerk maar ook de borg van de Heren van Aduard als Lewe van Aduard heeft gestaan. Voor de ruimtelijke ontwikkeling van het erfgoedcentrum is het nodig dat het gebied tussen Het Hoge Hof en de Abdijkerk op langere termijn in eigendom verworven wordt en verder ontwikkeld wordt.

Het doel van dit deelproject is het realiseren van een uniek info- en educatief studie centrum over de kloostergeschiedenis in Aduard en het Noorden van het land.

De Historische Vereniging Aduard bezit op dit moment reeds een virtuele reconstructie van de Aduarder abdij en een film over de ontstaanswijze van het klooster. Een digitale presentatie in Het Hoge Hof kan aangevuld worden met een real-life animatiefilm in kleur voorzien van geluid en commentaar over de voormalige kloosterkerk. De simulatie en de film worden geprojecteerd op een groot beeldscherm (6,5 x10 meter) waardoor een imposant driedimensionaal beeld ontstaat. In een verdere fase wordt de simulatie uitgebreid met een reconstructie van het gehele voormalige klooster en omgeving.

Het Hoge Hof blijft uiteraard bruikbaar voor andere activiteiten; zowel voor de participerende stichtingen in het platform als voor andere organisaties en instellingen uit het dorp zoals kerkelijke

verenigingen en kringen. Aan een gezamenlijke exploitatie met de Gereformeerde Kerk moet worden gewerkt.

Educatie-, computer- en vergaderruimten

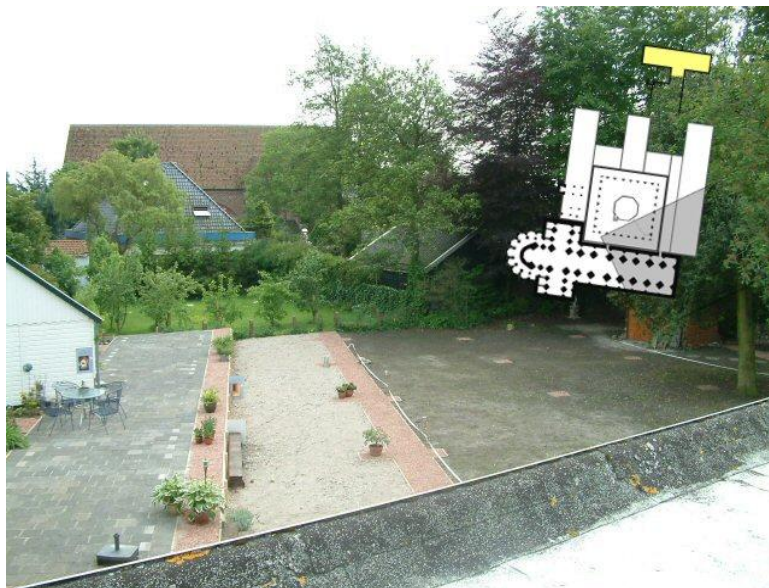
Hierbij valt te denken aan ruimtes die multifunctioneel gebruikt kunnen worden. Het gaat om de volgende functies:

- Digitaal trapveld - pc-hoek. Deze ruimte biedt plaats voor 6 tot 10 personal computers. De ruimte kan verder benut worden als kleine vergaderzaal. Bij congressen en of meetings kunnen hier workshops worden gehouden. Materiaal als een beamer en scherm vindt hier een plaats;
- Educatie-ruimte. Hier staan enkele PC's met internetverbinding. Deze worden gebruikt voor de verbinding met belangrijke databanken zoals bijvoorbeeld de Groninger Archieven, de Universiteitsbibliotheek en verschillende Europese kenniscentra. Deze ruimte kan als les- en vergaderzaal benut worden.
- Documentatieafdeling. Naast klassieke documentatie als boeken vinden hier moderne informatiedragers als film en video onderdak.
- Studieruimte. Deze plek kan dienen als veldcentrum voor groepen aan de universiteiten, hogescholen en instanties die onderzoek willen doen naar Aduarder erfgoed.
- Werkplaats. Hier kunnen doe-activiteiten uitgevoerd worden waarbij materialen en werktuigen nodig zijn.

Souterrain in Het Hoge Hof

Het Hoge Hof is deels op de voormalige kloostergebouwen gesitueerd. Dit creëert een directe verbinding tussen het 'toen en nu'. Tevens biedt dit gegeven een unieke kans om het verleden te laten herleven en het onzichtbare ook echt zichtbaar te maken. Daarvoor wordt in het souterrain de mogelijkheid geboden om een permanente archeologische opgraving te kunnen zien. Niet alleen het zien, maar ook de specifieke aardegeur biedt een bijzondere beleving.

Hier wordt een aparte hoek gecreëerd waar een educatieve opgraving is gesimuleerd waar bezoekers zelf zien hoe een opgraving verloopt en de latere vondstverwerking met een analyse van de vondsten. Aduarders, die vaak voorwerpen in hun tuin vinden, kunnen daarover in een archeologisch spreekuur deskundigen raadplegen.

Kloostertuin

De expositieruimtes en de doe-ruimtes monden uit in een tuingedeelte. De tuin vormt het sluitstuk van de rondgang door het Cisterciënzer kloosterleven. Bloemen, planten, fonteinen, beelden en een 'klooster-gang' creëren een sfeer van rust en spiritualiteit.

Bij een ziekenzaal van een klooster hoorde een kloostertuin voor medicinale planten en verbouw van groenten en een uitgebreide kruidentuin. Hierbij kan door middel van aansluiting bij een oude klooster-functie als het ontwikkelen van medicijn- en kruidenelixers een koppeling gelegd worden met een kleine gift-shop: verkoop kruiden, planten en kruidenboeken. Samengewerkt met de Kruidhof in Buitenpost ligt voor de hand.

Grondverwerving

Afhankelijk van het realiteitsgehalte van het concept, de definitieve grootte van de locatie en de fasering dienen voor de realisatie van het gebouw gronden te worden verworven. Op basis van schetsontwerpen kunnen eigenaren benaderd worden. Ontwikkelingen zijn denkbaar rondom de voormalige Rabobank en Het Hoge Hof, parkeerplaats en tuinen. Een bijzondere kans is het feit dat tussen de voormalige Rabobank en de Hoge Hof bijna alleen tuinen liggen. Daaronder bevinden zich de restanten van kloostergebouwen en de kloosterhof. Via het verwerven van deze gronden is Het Hoge Hof met tuin ruimtelijk te verbinden met de Abdijkerk.

De kerkenraad van de Gereformeerde Kerk staat in principe positief ten opzichte van het idee om voor de herleving van de Aduarder historie Het Hoge Hof in de plannen een rol te laten vervullen en daartoe te verhuren.

Deelproject 4:

De Abdijkerk

In het hart van Aduard staat de Abdijkerk, de vroegere ziekenzaal van het klooster. Dit restant van het geweldige gebouwencomplex van het klooster kan bezoekers duidelijk maken dat wat ze zullen zien en beleven in het ASE-project niet op fantasie berust maar op tastbare werkelijkheid. Het gebouw fungeert als fysiek bewijs van het bestaan van het klooster in romano-gotische bouwstijl. De vroegere functie van de ziekenzaal geeft een tastbare indicatie van de omvang van de verdwenen gebouwen.

Verder is van belang dat de Abdijkerk naast kerkelijk gebruik ook anders benut wordt zoals voor de Abdijconcerten die goed bezocht worden. De Abdijkerk vervult verder een prominente rol bij een bezoek aan de St. Bernardushof waarbij een rondleiding door de voormalige ziekenzaal behoort

De Abdijkerk heeft dus een sterke positie die wellicht binnen het ASE-project uitgebreid kan worden.

De Rijksgebouwendienst

De Rijksgebouwendienst is beheerder van de Abdijkerk die in gebruik is gegeven aan de Hervormde gemeente. Het gebouw zal niet afgestoten worden aan derden. Op de lijst van beschermde rijksmonumenten behoort de kerk tot de 1^e categorie. De Abdijkerk staat bij de Rijksdienst verder genoteerd als Monument met Erfgoedfunctie (MEF) waarvoor een bijzonder instandhoudingsregime bestaat.

Uit contacten met de Rijksdienst is gebleken dat daar de bereidheid bestaat om plaatselijke initiatieven rond de kerk qua toegankelijkheid en aandacht van een breed publiek te ondersteunen. Het concept van het ASE en de vervaechting van de ziekenzaal daarin spreekt de dienst aan. Daarbij wordt de

voorwaarde gesteld dat het onderhavige project instemming heeft in het kerkbestuur, het gemeentelijk en het provinciaal bestuur.

Verder sluit het ASE-concept sluit aan bij het beleid van de dienst en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed om archeologische monumenten onder de aandacht te brengen van het publiek. Het gaat dan om toeristische ontsluiting met informatiepanelen en onzichtbare sporen zichtbaar te maken.

Mogelijke ontwikkelingen

Op dit moment is de kerk in gebruik bij de Hervormde gemeente maar ook voor concerten, rondleidingen e.d. Het Museum St. Bernardushof hecht er zeer aan dat de mogelijkheid tot die rondleidingen blijft bestaan. Het gebouw voldoet op dit moment aan de gestelde gebruikseisen. Op termijn kan de Abdijkerk, de voormalige ziekenzaal in de ontwikkeling van het ASE-project een essentiële rol spelen. Het gebouw heeft de potentie een breder opgevatte rol te vervullen ondermeer als vergader- en concertzaal. De Rijksgebouwendienst vindt dit eveneens essentieel voor het in stand houden van dit soort monumenten. De Abdijkerk is geschikt als plenaire zaal voor grotere bijeenkomsten (80-100 deelnemers). Daarvoor zijn een aantal voorzieningen nodig om deze functies nog beter te kunnen vervullen: mogelijkheden tot presentatie, een bescheiden zitplaatsuitbreiding, een verbeterde verwarming en verdubbeling van de huidige toiletruimte evenals een verbeterde foyer op langere termijn. Het monumentale karakter van het exterieur en interieur van de kerk moet behouden blijven en het waardevolle kerkmeubilair zo goed mogelijk gebruikt bij de verruiming van de functie. De waardevolle akoestiek van het gebouw is een belangrijke succesfactor voor het welslagen van concerten zoals de goed lopende Abdijconcerten en vraagt zorgvuldige aandacht bij aanpassingen aan het gebouw.

Er is een nuttige dialoog met het kerkbestuur ontstaan en er zal tevens met de Rijksgebouwendienst worden gesproken, zodat steeds gezamenlijk opgetrokken wordt. In de nabije omgeving, bijvoorbeeld in Het Hoge Hof-gebouw, zullen tegelijkertijd kleinere vergaderzalen beschikbaar dienen te zijn. Parkeervoorzieningen in de buurt dienen aangepast c.q aangelegd te worden.

9. Conclusies

Het Platform Erfgoed Aduard trekt uit voorgaande overwegingen de volgende conclusies.

De missie van het Platform Erfgoed Aduard

De missie van het platform is om met de historische organisaties de eigen doelstellingen te formuleren en de toekomstplannen met eigen prioriteiten gestalte te geven. Deze doelstelling vormde de basis voor het screenen van ideeën, wensen en plannen die er binnen de organisaties en het platform leven, zoals ook neergelegd in de *Voortgangsrapportage 2008-2009 en plannen voor de toekomst* van april 2009. Het projectplan *Aduard, Steengoed Erfgoed* dat nu voorligt, schetst een integrale, praktische aanpak van de plannen van de vier deelnemende organisaties via de ontwikkeling van het integraal erfgoedcentrum *Aduard, Steengoed Erfgoed*. Het projectplan levert een inhoudelijke bijdrage aan het project van de gemeente Zuidhorn "Het Nieuwe Wonder van Aduard".

Ontwikkelings- en exploitatieplan

Het historische centrum bestaat uit vier locaties te weten het huidige kloostermuseum St. Bernardushof, de Abdijkerk, het Rechtsgebouw en het gebouw Het Hoge Hof. Ze zullen worden ingezet voor diverse thema-exposities, educatie, wetenschappelijk onderzoek en toeristische activiteiten en worden samengesmeed tot één te vermarkten geheel.

Bezoekers zullen in de toekomst kunnen genieten van exposities en activiteiten van diverse aard op vier locaties dicht bij elkaar gelegen. De deelcentra worden door een historische route verbonden en op elk van de vier locaties kunnen de bezoekers kijken, ze horen een boeiend achtergrondverhaal en kunnen in projecten meedoen. Bij enkele locaties kunnen terrassen ingericht zijn voor verpozing en een drankje.

Bezoekersprognose voor het centrum

De bezoekersprognose voor dagbezoekers, verblijfstoeristen, scholieren met educatieve doelen levert in eerste instantie circa 10.000 bezoekers op jaarbasis op. Dit aantal is gebaseerd op kengetallen (van o.a. het CBS en het NRIT) over dagtochtenbezoek, die betrekking hebben op museumbezoek. Maar in het ASE-concept gaat het om meer dan een museum. In het concept worden de museale en educatieve

functies uitgebreid worden met andere toeristische activiteiten en dit zal de prognose in positieve zin beïnvloeden. Een goede marketing en promotie vormen verder sleutels tot het genereren van voldoende bezoekers.

Organisatie van betaalde medewerkers en vrijwilligers

Het plan kan alleen slagen wanneer de organisatie van betaalde medewerkers als een of twee gekwalificeerde coördinatoren en van vrijwilligers alsmede de exploitatie goed geregeld zijn. De inzet van de gemeente Zuidhorn is bij de verdere uitwerking van organisatie t.a.v. medewerkers en van de financiële opzet van groot belang.

Externe partners

In het plan kunnen ook externe partners als de Rijksuniversiteit Groningen betrokken worden. Nagegaan dient te worden in samenhang met de gemeente Zuidhorn of een convenant een haalbare kaart is.

